

Jak se staví knihovny s podporou Evropské unie

Milena Ředinová

Národní knihovna ČR
redinova.milena@cdh.nkp

Zdeněk A. Tichý

Národní knihovna ČR
zdenek.tichy@nkp.cz

Plány na výstavbu či rekonstrukci knihoven se střetávají často s finančními limity. A nemusí jít přitom zrovna o stamilionové investice. Zkušenosti z řady míst České republiky dokazují, jak významnou pomoc mohou v této oblasti sehrát fondy Evropské unie.

Své pozitivní zkušenosti s evropským spolufinancováním již získali knihovníci v nejednom městě. Jen v poslední době se tak podařilo realizovat projekty například ve Vsetíně, Rožmitálu pod Třemšínem a Kroměříži, největší investicí bylo vybudování karlovarské Krajské knihovny a na stole jsou mj. i smělé plány pro Svitavy. Jakkoliv jsou zmíněné rekonstrukce, přestavby či dostavby knihovnických objektů rozdílné co do rozsahu i finanční náročnosti, jedno mají společné. Souvisí s proměnami a rozšiřováním funkcí knihoven na začátku 21. století, což zároveň bývá explicitně vyjádřeno i v samotných názvech projektů, na něž se daří získávat příspěvky z evropských fondů.

Ve Vsetíně tak získali z operačního programu SRP¹ skoro dvě třetiny potřebných peněz z cca sedmnáctimilionového rozpočtu na přestavbu objektu pro *Masarykovu veřejnou knihovnu jako instituci komunitních aktivit a celoživotního vzdělávání*. V Rožmitále pod Třemšínem zase rekonstruovali dům vedle radnice, kam se kromě moderně vybaveného zázemí s knihovnickými službami pro mládež i dospělé vešla počítačová učebna s osmi počítači s veřejným přístupem k internetu a tři sály pro přednášky a školení. Ve vstupním prostoru objektu bylo navíc zřízeno informační centrum, které slouží místním občanům i turistům. Nový název instituce, která takto rozšířila spektrum veřejných služeb, je *Centrum celoživotního vzdělávání s knihovnou manželů Tomanových*. A na celkových nákladech bezmála osmnácti milionů měly největší podíl přes čtrnáct milionů korun právě fondy Evropské unie (ERDF).

¹ Bližší podrobnosti o rozvojových programech EU najdete mj. na adrese www.strukturalni-fondy.cz

Masarykova veřejná knihovna ve Vsetíně

Foto: MSVK

Centrum celoživotního vzdělávání s knihovnou manželů Tomanových v Rožmitálu pod Třemšínem

Foto: CCV

Bývalá továrna ve Svitavách, budoucí sídlo knihovny

Foto: MK Svitavy

Podobně koncipovaný projekt, ovšem v podstatně větším měřítku, připravují ve Svitavách, kde se má Městská knihovna stát součástí *Multifunkčního vzdělávacího, komunitního a kulturního centra*. Jeho sídlem bude čtyřpodlažní budova bývalé továrny Vigona, jejíž chátrající objekt stojí přímo v městské památkové zóně. Před dvěma lety schválilo Ministerstvo pro místní rozvoj žádost o to, aby byl svitavský projekt „Fabrika“ financován z fondů Evropské unie (SROP). Rozpočet počítá s celkovými náklady 135 milionů korun, z toho by měl příspěvek z fondů EU činit 91 milionů, dotace od Ministerstva pro místní rozvoj 15,2 milionů a předpokládaný podíl města je 30 – 40 milionů. Městská knihovna ve Svitavách zde získá potřebné zázemí nejen pro uživatele a skladové prostory – bývalý tovární objekt by měl zajistit dostatek místa i pro centrum celoživotního vzdělávání, učebny pro rekvalifikační kurzy, jazykové učebny, multifunkční sál pro pořádání seminářů, kongresů i kulturních akcí, prostory pro zájmovou a spolkovou činnost, centrum sociálních služeb SALVIA, místní televizní kanál či romské sdružení. Kromě toho se počítá i se zřízením antikvariátu a restaurace a v návaznosti na celý projekt bude upraveno také okolí budovy, kde vznikne parkoviště, vysadí se zeleň a upraví se i místní komunikace.

Svitavské Multifunkční vzdělávací, komunitní a kulturní centrum v plánech architektů
Foto: MK Svitavy

Z Kroměříže do Evropy

Mezi knihovnické průkopníky v čerpání podpory z evropských fondů patří *Knihovna Kroměřížska*. A není divu, vždyť tato instituce vedená ředitelkou Šárkou Kašpárkovou, si pozornost a respekt získala i mnoha dalšími aktivitami v nejrůznějších oblastech. K jejich připomenutí je dobré zalistovat webovými stránkami kroměřížské knihovny, která nabízí výběr (sic!) těch nejzajímavějších vzdělávacích, informačních a propagačních projektů z posledních let. Některé z nich zajišťuje samotná knihovna, na realizaci mnoha dalších spolupracuje s jinými institucemi. Již v roce 2000 zde založili *Informační centrum UNESCO* a v roce následujícím v Kroměříži zahájili celostátní vzdělávání knihovníků v hudebních odděleních, jehož výstupem byl *Zlatý fond* (autorem je hudební publicista a kritik Jiří Černý), tedy jakýsi soubor doporučení (zveřejněný na webu knihovny), co by mělo tvořit základ hudebních oddělení. V sociální oblasti realizovala Knihovna Kroměřížska kupříkladu projekty *Digitální kamerová lupa* (umožňuje čtení lidem se zrakovým handicapem), *Internet pro zdravotně znevýhodněné* či *Internet pro nezaměstnané*. Bohatá je i činnost zaměřená na děti a mládež, kde figuruje například *Den dětem*, ekologický program *Děti pro zemi*, akce *Klíč od Kroměříže*, jež seznamuje mládež s pamětovými institucemi na lokální úrovni (archiv, zámek, muzeum a knihovna), nebo její modifikovaná verze směřující za hranice *Klíče od bran partnerských měst*.

Bohatá je ovšem i činnost zaměřená na oblast informační a knihovnickou, kde figurují projekty *CALIMERA* (*Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource*; www.calimera.org www.nkp.cz), *Veřejné informační služby knihoven (VISK) 8* a *Regionální funkce 2003–2004*, podpořené ministerstvem kultury. Rozsáhlá je i oblast vzdělávacích programů a seminářů, v níž dominuje téma neziskových organizací: *Environmentální výchova v knihovnách*, *Neziskové organizace na cestě do EU*, *Celoživotní vzdělávání*, *Informační centrum neziskových organizací* nebo *Partnerství pro novou strategii Zlínského kraje*. Mezi konkrétními výstupy vzdělávacích workshopů bylo například vydání *Adresáře neziskových organizací* či poskytování ověřených informací o akcích a aktivitách (včetně nevládních neziskových organizací) za Zlínský kraj do databáze www.neziskovky.cz.

Již z výše zmíněného výběru je zřejmé, že jde o víc než úctyhodnou porci aktivit, jaká by dala zabrat i podstatně větší instituci. Nebylo tedy ani příliš divu, když právě do Kroměříže putovalo prestižní ocenění Knihovna roku 2005. Leckomu ale přesto může vrtat hlavou, proč si tady vlastně přidělávají práci a pouští se i do akcí, které přesahují standardní rámec knihovnických povinností? „My to považujeme za potřebné, protože v malém městě chybí řada aktivit,“ vysvětluje Šárka Kašpárková, ředitelka Knihovny Kroměřížska. „Ať již jde třeba o akce komornějšího rázu, nebo o programy pro určitou cílovou skupinu. A hodně našich aktivit směřujeme na vzdělávání, což je vzhledem k podstatě knihoven logické.“

Knihovna Kroměřížska by samozřejmě nemohla zvládnout zabezpečit tak široké spektrum akcí bez spolupráce s dalšími partnery. Jejich výběr přitom vychází z charakteru toho kterého projektu – kupříkladu seniorům je určena Univerzita III. věku, pro kterou zabezpečuje univerzitní čtyřsemestrální vzdělávání Univerzita Tomáše

Bati ve Zlíně, a jiní partneři zase figurují u aktivit určeným zdravotně postiženým. „Spolupracujeme rovněž s dalšími paměťovými institucemi ve městě – archivem, zámekem a muzeem,“ připomíná ředitelka. „A díky spolupráci s Národní knihovnou ČR jsme se podíleli i na řešení mezinárodních projektů, jako byl CALIMERA.“

Důležité bylo také rozhodnutí kroměřížské knihovny věnovat se programově i problematice neziskového sektoru, které padlo ještě v době, kdy šlo zdánlivě o záležitost okrajovou. Knihovna Kroměřížska tak byla mj. vybrána do programu Nadace Open Society Fund Praha Neziskové organizace na cestě do Evropské unie. „Bylo to pro nás velice přínosné, naučilo nás to jinak myslet,“ zdůrazňuje Šárka Kašpárková.

Logickým krokem pak bylo, když se Knihovna Kroměřížska objevila s vlastním projektem mezi žadateli o finanční podporu z Evropské unie. Záhy se potvrdilo, jak důležité jsou čerstvě načerpané poznatky z programu Open Society Fund. Ukázalo se totiž, že Masarykova veřejná knihovna ve Vsetíně žádá o finance ve stejném operačním programu. Dalo se předpokládat, že dva podobné projekty z jednoho operačního programu by podporu nezískaly, a tak se v Kroměříži nakonec přihlásili do *Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů*, z něhož posléze získali přes dva a půl milionu korun na vybudování *Centra celoživotního učení* v suterénu knihovny.

„Jde o vzdělávací akreditované kurzy pro nezaměstnané, které připravujeme ve spolupráci s úřadem práce,“ objasňuje ředitelka knihovny zaměření centra, jež bylo otevřené v prosinci 2005. „Jejich základem je školení v počítačové a informační gramotnosti. Důležité je, že pokud se nezaměstnaní lidé naučí s počítači pracovat, tak dokážou i mnohem lépe vyhledávat užitečné informace a zpracovat je. Nezaměstnaní jsou cílovou skupinou, která by jinak do knihovny nepřišla. Dle našeho zjištění 95% nezaměstnaných do knihovny nechodí. Účastníky kurzů zapíšeme zdarma a oni pak mohou využívat i našich dalších služeb. Mnozí z nich se díky tomu zbaví zbytečného ostychu a objevují, že nejsme intelektuální instituce vyhrazená pouze pro ty, co čtou náruživě knížky. A že tady najdou i spoustu informací zaměřených i na jejich potřeby a zájmy. Přicházejí k nám i dlouhodobě nezaměstnaní, kterým je přes padesát let. A za obzvlášť cenné považují, že školení, kterým tady projdou, jim často pomáhá najít ztracené sebevědomí.“

Knihovna byla první institucí ve městě, které se podařilo čerpat podporu ze strukturálních fondů EU, a dnes se na ni obracejí o radu kolegové z mnoha dalších neziskových organizací, včetně malých knihoven a občanských sdružení. Jaká vlastně byla cesta z Kroměříže k získání „evropských“ peněz? „Jednoduché to určitě není a za jednu z nejdůležitějších věcí v této oblasti pokládám změnu myšlení,“ rekapituje nabyté zkušenosti Šárka Kašpárková. „Na začátku si nemůžete říct, že chcete vybudovat učebnu, ale musíte vědět, do jaké se chcete pustit aktivity. A pak se už ptáte, co k té aktivitě potřebujete a od toho se dále odvíjí, do kterého z programů se přihlásíte. A dobré je, když pro svůj záměr získáte silnějšího partnera, jakým je třeba město.“ Financování projektu Centra celoživotního učení končí v letošním roce, ale rozhodně tuto oblast knihovna neopustí. „Přemýšlíme, kam se vydáme dál,“ dodává ředitelka. „Něco užitečného se nám podařilo vybudovat a určitě bychom v tom chtěli pokračovat.“

Centrum celoživotního učení v Kroměříži – jeden z knihovnických projektů, jehož realizaci umožnila podpora z fondů Evropské unie.

Foto: Knihovna Kroměřížska

Knihovna Kroměřížska si letos připomíná sto deset let od svého vzniku. Jaké jsou další plány 110letého jubilanta? Podle ředitelky se nedá očekávat, že by se v současné době mohly ještě aktivity sružené pod střechou knihovny výrazněji rozšiřovat. „Počítáme hlavně s rozvíjením stávajících programů a navazováním na ně, ale jakkoliv by to bylo lákavé a zajímavé, spolupráci na některých projektech už jsme i odmítli,“ zdůrazňuje Šárka Kašpárková. „Vůči veřejnosti musíme plnit především své základní knihovnické funkce a naše lidské a finanční možnosti přeci jen nejsou neomezené.“ A kromě toho přibyl od loňského roku ředitelce knihovny ještě mimoknihovnické povinnosti – spolu se svou zástupkyní byla zvolena do Zastupitelstva města Kroměříže. Jde o více než výmluvný doklad toho, že i knihovny mohou být živými, atraktivními centry, jejichž činnost přitahuje pozornost široké veřejnosti.

Krajská knihovna Karlovy Vary

K největším knihovnickým stavbám, jež se podařilo díky podpoře z evropských fondů uskutečnit, patří budova *Krajské knihovny Karlovy Vary* otevřená v prosinci 2005. Vznikla rekonstrukcí objektu bývalé vojenské jídelny, do které se investovalo 90 milionů korun, z toho 75% bylo financováno z evropského programu SRP, 10% hradil stát a 15 % Krajský úřad Karlovy Vary. Vznik tohoto projektu souvisí s přeměnou karlovarské okresní knihovny na knihovnu krajskou v květnu 2002. Staré sídlo v centru města bylo příliš stísněné a jeho celková dispozice prakticky znemožňovala proměnu knihovny na moderní instituci, která by byla v neposlední řadě schopna zajistit všechny zákonem stanovené činnosti.

„Motivem změn nebyla jen nedostatečnost prostor, ve kterých jsme sídlili,“ ohlíží se do minulosti Eva Žáková, ředitelka Krajské knihovny Karlovy Vary. „Domnívám se, že i před tím, než jsme se stali krajskou knihovnou, jsme poskytovali nadstandardní služby. Ale fakt, že jsme se ocitli ve stejné kategorii jako stávající státní vědecké knihovny, nás nutil k ještě radikálnějším změnám. Ty začaly automatizací služeb v novém softwaru, kompatibilním s ostatními špičkovými knihovnami. Intenzivně jsme se rovněž věnovali zkvalitnění fondu informačních zdrojů, protože jsme začínali s 230 000 svazky. (Dalších 120 000 svazků bylo zapůjčeno městu Karlovy Vary, které se rozhodlo, z ne zcela jasných pohnutek, založit vlastní městskou knihovnu, působící v prostorách, které jsme uvolnili.) Při zkvalitňování fondu nám pomohly sponzorské dary, jako příklad mohu uvést jeden milion korun na nákup literatury od Nadace Duhové energie, soubory anglické literatury od British Council či soubor ekonomické literatury, věnovaný prezidentem republiky Václavem Klausem.“

S využíváním grantů mají karlovarští knihovníci velké zkušenosti – první finance se jim podařilo od Sorosovy nadace získat již v roce 1997. „Získávání mimorozpočtových prostředků považujeme za jeden ze zásadních předpokladů rozvoje, a proto jsme pro tuto činnost uvolnili pracovníka,“ upozorňuje ředitelka. „Výsledky nám potvrdily, že to byl správný krok, protože se nám ročně daří získat přes 2 miliony korun. Neměli jsme tedy obavy, že by investice do přípravy tak náročného projektu, jakým bylo vybudování nové knihovny, byla zbytečná práce. I když tady to bylo přeci jen trochu jiné – o finanční podporu se ucházel kraj za naší spolupráce. Pro záměr získat pro novou krajskou knihovnu nové prostory, který se jevil z odborného hlediska samozřejmý, bylo v první řadě nutné získat politickou vůli ze strany zřizovatele, a to napříč politickým spektrem.“

Pro sídlo Krajské knihovny Karlovy Vary byl vybrán někdejší armádní areál ve čtvrti Dvory, který se přestavuje na moderní administrativní středisko, včetně Krajského úřadu Karlovarského kraje. A knihovnu měli architekti vykouzlit z železobetonového skeletu bývalé vojenské jídelny. Návštěvník neznalý karlovarských poměrů by si mohl myslet, že se knihovníci ocitli v jakémsi vyhnanství na periférii. Nic takového. „Zatím je to sice na kraji města a mimo lázeňskou čtvrť, ale město se rozšiřuje právě směrem na západ, kde jsou vzhledem ke konfiguraci terénu či zásobám surovin jediné vhodné pozemky. Je tedy dost pravděpodobné, že za patnáct, dvacet let budeme ne-li v jeho centru, tak určitě v centru jeho obchodní, správní a pro aktivity volného času nejlépe vybavené části,“ upozorňuje Eva Žáková. „Historické centrum Karlových Varů,

to jsou dnes hlavně zahraniční hosté a lázeňské domy s minimem trvale bydlícího obyvatelstva. Dostupnost veřejnou dopravou není nejlepší, vjezd vlastním vozidlem pouze na zvláštní povolení a navíc s minimální možností zaparkovat. Proto jsme se nebáli, že by počet návštěvníků klesl. Nový areál nabízí dostatečný počet parkovacích míst a postupně se rozrůstá o sídla dalších institucí. Již dnes pocítujeme sousedství krajského úřadu, jehož pracovníci také velmi intenzivně využívají naše služby.“

U budovy knihovny se původně plánovala ještě přístavba, ale na tu zatím nedošlo. Větší náklady na stavbu by vyžadovaly vypracování složitější dokumentace a tedy i více času, což by uskutečnění stavby oddálilo. Získáním finanční dotace ale účast vedení Krajské knihovny na realizaci projektu zdaleka neskončila. Z ředitelky a její náměstkyně, pečujících o knihy, se musely stát odbornice orientující se ve světě cihel a betonu. „Velmi podrobně jsme připravili stavební program, kde jsme měli konkrétně specifikované, co chceme, a průběžně jsme dávali souhlas s každým realizovaným krokem,“ připomíná Eva Žáková. „Každou středu byl na staveništi kontrolní den a všechny prvky stavby a vybavení musely být odsouhlaseny zástupci knihovny. Dohadovali jsme se často kvůli drobnostem, ale celkový efekt pak potvrdil, že se to určitě vyplatilo. Myslím, že i díky tomu se podařilo knihovnu postavit v mezích možností kvalitně, s předpokladem funkčního využití a zároveň efektivně využít přece jen omezené zdroje. Každému, kdo se bude pouštět do podobné stavby, mohu jen doporučit, aby nechal vše přesně definovat v projektové dokumentaci. Jen tak získá nutný argument při sporech s dodavateli o kvalitě a parametrech dodávaného materiálu a zařízení.“

Stavební proměny bývalé vojenské jídelny na sídlo krajské knihovny

Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Z patrové budovy dýchá přívětivě moderní, nikoliv však strohá atmosféra. Návštěvníci knihovny mají k dispozici dost místa a její prostory působí vzdušně – tady se nikdo nebude cítit stísněně. (Trochu skromnější to je ovšem v zázemí pro zaměstnance a ve skladech – tady je přeci jen znát, že by se knihovně původně plánovaná přístavba hodila.) Vytvořena jsou rovněž klidová zákoutí, odpočinkové zóny umožňující četbu a studium, dalším místem relaxace pak je „sluneční lázeň“, která vybízí k posezení na čerstvém vzduchu přímo před vchodem. K dispozici je i kavárna, která slouží zároveň jako komorní galerie. Ve všech odděleních jsou samozřejmě všudypřítomné počítače. Že jste se ocitli v knihovně 21. století, to si uvědomíte již v učebně, kde přednášející ovládá počítač pouhým dotykem prstu na interaktivní tabuli SmartBoard, nebo v konferenčním sále s kapacitou sto padesát osob. „Ten je díky vybavení špičkovou technikou, včetně zařízení pro simultánní tlumočení, v současné době nejlepší v celém kraji,“ neopomene se zřetelnou hrdostí upozornit ředitelka knihovny. „Kromě našich akcí sál pronajímáme, a tak se tady scházejí například i starostové karlovarského kraje.“

Při pohledce knihovny je zřejmé, že její provoz počítá i s uživateli, kteří mají specifické požadavky. V oddělení pro handicapované se kupříkladu při speciálních akcích středoškoláci – mj. i za pomoci slepeckých psů – seznamují s tím, jaké to je, ztratit zrak. A ve spolupráci s neslyšícími knihovna pořádá kurzy znakové řeči. „Jisté je důležité, aby její základy ovládali pracovníci úřadů, sociální sféry i knihovníci,“ míní Eva Žáková. Na první pohled se z běžného knihovního provozu vydělují i oddělení dětské a dřívější oddělení hudební, dnešní A-klub. Jakkoliv disponuje nadstandardním vybavením, včetně keyboardu pro hraní a skládání vlastní muziky, počítačovou a sci-fi literaturou i bohatou nabídkou hudebních titulů, přilákat do knihovny teenagery není vůbec snadné. „Předpokládali jsme, že A-klub bude navštěvovat hlavně mládež ve věku od 15 do 25 let. Sice ano, ale v současné době se stále více využívá možnost stahovat si hudbu přímo z internetu. A proto se snažíme nabídnout tyto prostory spíše pro klubovou činnost a setkávání,“ konstatuje ředitelka.

Pod střechou nové knihovny najdou uživatelé i mnoho nejrůznějších akcí od jazykových kursů až po besedy či kulturní programy a semináře, úspěšně se mj. rozvíjí spolupráce s Britskou radou. Neschází samozřejmě ani řada aktivit zaměřených na odbornou veřejnost, jejichž pořádání vyplývá z podstaty fungování Krajské knihovny jako takové. „Ve spolupráci s úřadem práce poskytujeme informace o volných pracovních místech,“ připomíná Eva Žáková jednu z nových funkcí pro veřejnost. „Mnozí lidé, kteří řeší problémy se zaměstnáním, se raději půjdou poradit do knihovny – z psychologického hlediska je pro ně přeci jen snazší přijít k nám. Dále u nás funguje informační středisko Karlovarského kraje, kde si lidé mohou, mimo informací o regionu, jeho kultuře i nabídce turistických možností, koupit lístky do divadla, na koncerty i jízdenky na autobusové spoje.“

A jaké jsou tedy v Karlových Varech dosavadní zkušenosti s fungováním nové budovy? „Měli jsme projekt, postavili jsme knihovnu, přestěhovali se a mysleli si, že máme všechno za sebou,“ bilancuje uplynulé období ředitelka Eva Žáková. „Ale to nejtěžší přijde, až když se nastěhujete do nového objektu. Přibývají nové činnosti a povinnosti, rozvíjejí se nové vztahy mezi lidmi na novém pracovišti a zároveň se projevuje únava. Uplynulý rok tak byl určitě tím nejnáročnějším pro všechny zaměst-

knihovna

nance knihovny. Ale díky vzájemné podpoře, pochopení a vysoké míře kolegiality bylo i toto náročné období překonáno. A tak jsem nejen pyšná na objekt knihovny, který se nám asi docela povedl, ale hlavně na tým svých spolupracovníků, bez kterých by výsledek zdaleka nevypadal takhle.“

Vstup do budovy Krajské knihovny Karlovy Vary, která zahájila provoz v listopadu 2005
Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Celkový pohled na karlovarskou krajskou knihovnu
Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Interiéry Krajské knihovny Karlovy Vary

Centrální pult

Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Sál s kapacitou sto padesát osob je v současné době v kraji nejmoderněji vybaveným zařízením svého druhu

Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Ratanový koutek nabízí příjemné místo pro relaxaci

Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Půjčovna

Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Studovna umístěná na vestavěné galerii

Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Součástí knihovny je i dětské oddělení

Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary

Kavárna s komorní galerií
Foto: Krajská knihovna Karlovy Vary